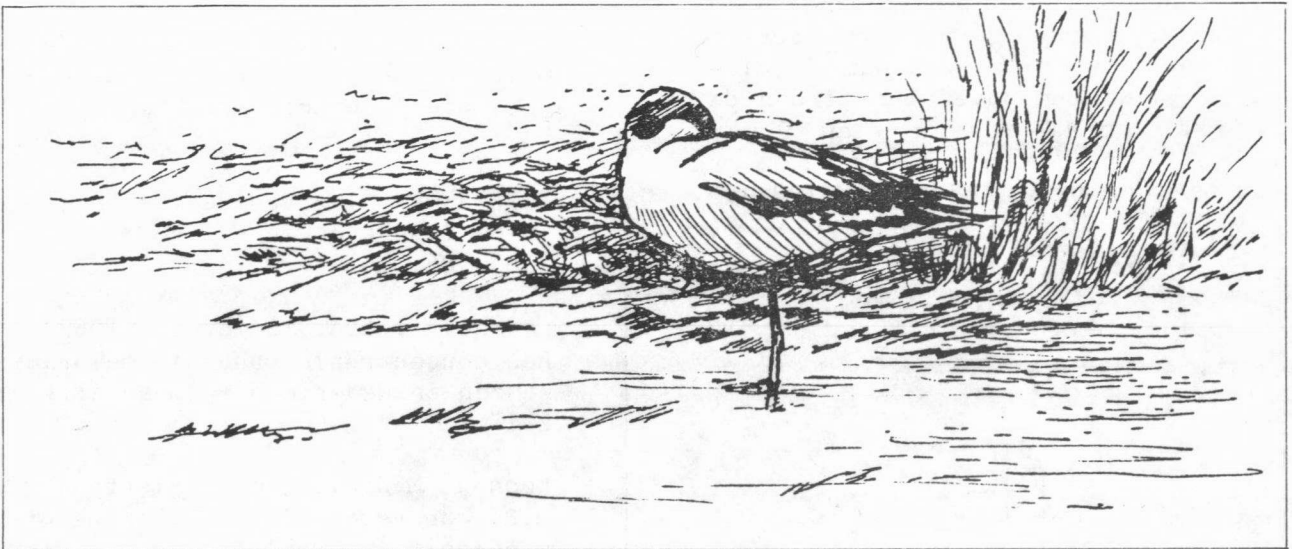

BROEDVOGELINVENTARISATIE VAN KLUUT, PLEVIEREN, MEEUWEN EN STERNS IN GRONINGEN IN 1989

Kees Koffijberg en Klaas van Dijk

Inleiding

In 1989 is in de provincie Groningen voor het derde achtereenvolgende jaar een integrale broedvogelinventarisatie uitgevoerd van kluut, plevieren, meeuwen en sterns. Deze inventarisaties worden gecoördineerd door de Werkgroep Koloniebroedvogels, in het kader van het Bijzondere Soorten Projekt (BSP) van SOVON. In dit artikel wordt verslag gedaan van de resultaten.

Methode

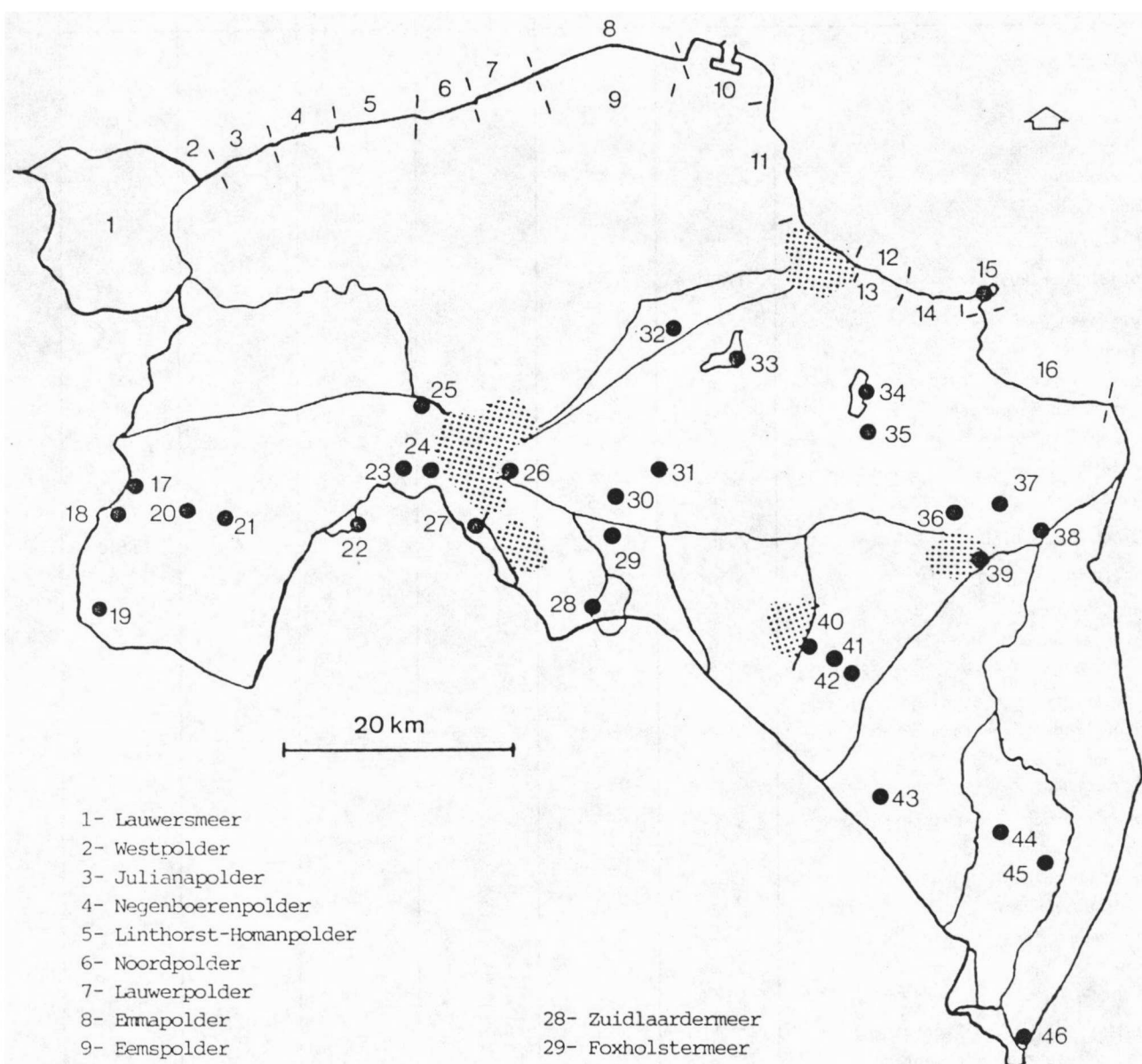
Bij de inventarisaties is gebruik gemaakt van standaard-methodieken, overeenkomstig de richtlijnen voor het BSP (SOVON & CBS 1986, Hustings et al. 1985). Een meer uitgebreide beschrijving van de gevolgde werkwijze is te vinden in de verslagen over 1987 en 1988 (Van Dijk et al. 1988, Koffijberg & Van Dijk 1989). Naast los, telefonisch verzameld, materiaal, zijn ook gegevens verwerkt van andere broedvogelinventarisaties (o.a. PPD, SBB en Oeverzwaluwen). In figuur 1 staat een over-

zicht van potentieel geschikte gebieden waar in 1989 is geïnventarieerd. Enkele kleine gebieden (o.a. vloeivelden Den Anel, enkele zandgaten waar oeverzwaluwen broeden en een park in de wijk Lewenborg in Groningen) staan hier niet in vermeld. Deze gebieden zijn wel onderzocht, maar óf geen van de getelde soorten heeft er gebroed, óf de locatie is vermoedelijk zeer tijdelijk.

De dekking is voor de meeste soorten vrijwel compleet. Eén kolonie kokmeeuwen (Zuidlaardermeer) is niet geteld. Mogelijk is verder een enkel paar kleine plevieren aan de aandacht ontsnapt. Zo zijn in 1989 voor deze soort nog enkele nieuwe broedplaatsen ontdekt, die waarschijnlijk ook al in eerdere jaren waren bezet.

Resultaten

In tabel 1 zijn per soort de aantallen per (deel)gebied opgenomen. Van een aantal soorten volgt hieronder een korte bespreking. Hoewel niet als broedvogel vastgesteld, zijn tevens een aantal opmerkingen over de zwartkopmeeuw opgenomen.

- 1- Lauwersmeer
- 2- Westpolder
- 3- Julianapolder
- 4- Negenboerenpolder
- 5- Linthorst-Homanpolder
- 6- Noordpolder
- 7- Lauwerpolder
- 8- Eemapolder
- 9- Eemspolder
- 10- Eemshaven
- 11- kustgeb. Eemshaven-Delfzijl
- 12- haven Delfzijl
- 13- industrieterrein Delfzijl
- 14- kustgebied Termunten
- 15- Punt van Reide
- 16- Dollard
- 17- Doezumermieden
- 18- Jilt Diksheide, Opende
- 19- zandgat Trimunt
- 20- Bakkerom
- 21- Tolberterpetten
- 22- Leekstermeer
- 23- vloeiv. CSM, Hoogkerk
- 24- vloeiv. Suikerunie, Hoogkerk
- 25- Paddepoel, opspuitterrein
- 26- industrieterrein Groningen
- 27- Paterswoldse-/Hoornsemeer

- 28- Zuidlaardermeer
- 29- Foxholstermeer
- 30- Borgmeren, Harkstede
- 31- Ae's, Woudbloem
- 32- Hoeksmeer
- 33- Schildmeer
- 34- Hondshalstermeer
- 35- Barlagenspolder, 't Waar
- 36- Midwolderplas
- 37- De Tjamme
- 38- Klein Ulsda, opspuitterreinen
- 39- industrieterrein Winschoten
- 40- trafo AG Wildervankkan., Veendam
- 41- vloeivelden Ommelandervijk
- 42- Heeresmeer, Nieuwe Pekela
- 43- Veenhuizerstukken
- 44- vloeivelden Blekslage
- 45- ven Ter Borg
- 46- vloeivelden Ter Apel

gebied	Kluut	Kleine Plevier	Bontbek-plevier	Strand-plevier	Dwergmeeuw	Kokmeeuw
Westpolder	92	-	-	-	-	328
Julianapolder	214	-	-	-	-	2598
Negenboerenpolder	445	-	-	-	-	1752
Linthorst Homanpolder	388	-	-	-	-	2672
Noordpolder	475	-	-	-	-	1376
Lauwerpolder	67	-	-	-	-	2793
Emmapolder	46	-	-	-	-	-
totaal Noordkust	1727	-	-	-	-	11 519
Eemshaven	24	-	4	-	-	2
haven Delfzijl	-	-	4	-	-	-
industrieterrein Delfzijl	12	2	2	-	-	1488
kustgebied Termunten	3	-	-	-	-	-
Punt van Reide	-	-	2	-	-	12
Dollard	225	-	6	-	-	1691
Lauwersmeer	64	5	5	4	4	806
TOTAAL KUSTGEBIED	2055	7	23	4	4	15 518
Jilt Dijkshede, Opende	-	-	-	-	-	35
zandgat Trimunt	-	-	-	-	-	-
vloevelden CSM, Hoogkerk	5	4	-	-	-	105
vloevelden Suikerunie, Hoogkerk	2	2	-	-	-	151
industrieterrein Groningen	-	1	-	-	-	-
Paterswoldse-/Hoorlsemeer	-	2	-	-	-	-
Lewenborg, Groningen	-	-	-	-	-	-
Zuidlaardermeer	-	-	-	-	-	+
Foxholstermeer (opspuitterrein)	-	-	-	-	-	5
Borgmeren, Harkstede	-	1	-	-	-	-
Ae's, Woudbloem	-	-	-	-	-	5
Hondshalstermeer	2	-	-	-	-	10
Barlagenpolder, 't Waar	-	-	-	-	-	1
Midwolderplas	-	1	-	-	-	-
De Tjamme	10-20	3	-	-	-	10-30
Klein Ulsda (opspuitterreinen)	1	4	-	-	-	-
industrieterrein Winschoten	-	1-2	-	-	-	-
vloevelden Ommelandewijk	-	2	-	-	-	-
Veenhuizerstukken, Stadskanaal	-	1	-	-	-	4
vloevelden Blekslage	2	3	-	-	-	21
vloevelden Ter Apel	-	-	-	-	-	354
TOTAAL BINNENLAND	22-32	25-26	-	-	-	701-721+
TOTAAL ALLE GEBIEDEN	2077-2087	32-33	23	4	4	16219-16239+

gebied	Stormmeeuw	Kleine Mantelmeeuw	Zilvermeeuw	Visdief	Noordse Stern	Zwarte Stern
Westpolder	-	-	-	4	-	-
Julianapolder	-	-	-	55	4	-
Negenboerenpolder	-	-	1	33	1	-
Linthorst Homanpolder	-	-	-	88	3	-
Noordpolder	-	-	-	21	-	-
Lauwerpolder	-	-	-	115	4	-
Emmapolder	-	-	-	-	-	-
totaal Noordkust	-	-	1	316	12	-
Eemshaven	-	-	-	1	22	-
haven Delfzijl	-	-	4	-	-	-
industrieterrein Delfzijl	-	2	160	85	-	-
kustgebied Termunten	-	-	-	-	-	-
Punt van Reide	2	-	-	85	1	-
Dollard	0-2	-	-	-	-	-
Lauwersmeer	-	12	262	82	35	-
TOTAAL KUSTGEBIED	2-4	14	427	569	70	-
Jilt Dijkshede	-	-	-	-	-	-
zandgat Trimunt	-	-	-	2	-	-
vloeiervelden CSM, Hoogkerk	-	-	-	14	-	-
vloeiervelden Suikerunie, Hoogkerk	-	-	-	26	-	-
industrieterrein Groningen	-	-	-	-	-	-
Paterswoldse-/Hoorlsemeer	-	-	-	-	-	-
Lewenborg, Groningen	-	-	-	1	-	-
Zuidlaardermeer	-	-	-	-	-	3
Foxholstermeer (opspuiterrein)	-	-	-	20	-	-
Borgmeren, Harkstede	-	-	-	-	-	-
Ae's, Woudbloem	-	-	-	3	-	-
Hondshalstermeer	-	-	-	12	-	-
Barlagenpolder, 't Waar	-	-	-	1	-	-
Midwolderplas	-	-	-	-	-	-
De Tjamme	-	-	-	20-25	-	-
Klein Ulsda (opspuiterrein)	-	-	-	-	-	-
industrieterrein Winschoten	-	-	-	-	-	-
vloeiervelden Ommelandewijk	-	-	-	-	-	-
Veenhuizerstukken, Stadskanaal	-	-	-	-	-	21
vloeiervelden Blekslage	-	-	-	-	-	4
vloeiervelden Ter Apel	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BINNENLAND	-	-	-	99-104	-	28
TOTAAL ALLE GEBIEDEN	2-4	14	427	668-673	70	28

Kluut

Het aantal broedparen van deze soort bedroeg 2077-2087. Het overgrote deel broedde langs de Noordkust (1727 paar). Evenals in 1987 en 1988 werden de meesten aangetroffen in de Negenboerenpolder, Linthorst Homanpolder en Noordpolder. In de Dollard zaten 225 paar en in het Lauwersmeer nog slechts 64 paar. De weinige kluten in het binnenland werden voornamelijk op De Tjamme waargenomen (10-20 paar).

Van de 1727 paar langs de Noordkust zaten er 388 (23%) binnendijs (tabel 2). Dit komt overeen met 1987 (19%) en 1988 (21%). In een plas langs de zeedijk in de Noordpolder broedden 85 paar. De overige 303 paar zaten op bouwland, in percelen bieten (58%), zomergraan (32%), aardappels (10%) en kool (0.3%). In de Dollard werden 50 paar (22%) binnendijs vastgesteld. Dit percentage is vergelijkbaar met dat van de Noordkust, in tegenstelling tot 1987 (60%) en 1988 (41%). De binnendijs broedende kluten hadden zich gevestigd in bieten (94%) en zomergraan (6%).

tabel 2. Aantal paren binnendijs broedende kluten langs de Noordkust in 1989

Westpolder	40
Julianapolder	48
Negenboerenpolder	26
Linthorst Homanpolder	0
Noordpolder	205
Lauwerpolder	28
Emmapolder	41
Eemspolder	0
Totaal	388

Er werden vier gekleurringde kluten gezien. Op een opspuitterrein bij Klein Ulsda broedde een vogel die vermoedelijk uit het Noordduitse Waddengebied kwam (precieze gegevens nog niet bekend). Langs de Noordkust werden drie broedende kluten met kleurringen ontdekt. De eerste vogel

was in 1984 als nestjong geringd in Doel (bij Antwerpen, België) en in 1985 als broedvogel op het nest gevangen op de kwelders bij Holwerd. In de zomers erna werd de vogel nooit weer in het broedgebied bij Holwerd opgemerkt, maar in 1989 dook hij weer op in een kolonie op de kwelder van de Negenboerenpolder. De tweede kluut was in 1984 op het nest bij Holwerd gevangen, broedde er in 1985, maar niet in de jaren erna. In 1989 zat dit exemplaar in een andere kolonie in de Negenboerenpolder. De laatste vogel, waargenomen op de kwelder van de Noordpolder, was in 1985 op het nest bij Holwerd gevangen en er in de zomers erna niet meer gezien.

Kleine plevier

Er werden 32-33 paar kleine plevieren geteld. De soort werd verspreid over vrijwel de hele provincie in kleine aantallen aangetroffen. De beste locaties waren het Lauwersmeer (5 paar), vloeivelden CSM Hoogkerk (4 paar) en een opspuitterrein bij Klein Ulsda (4 paar). Er werden ook twee 'nieuwe' broedlocaties gevonden: het industrieterrein van Winschoten en de vloeivelden in Ommelandenwijk. In Winschoten bleken ook in 1988 (en waarschijnlijk ook al eerder) kleine plevieren gebroed te hebben. Hetzelfde geldt waarschijnlijk voor Ommelandenwijk. De meeste vogels broedden op vloeivelden (38%) en opspuitterreinen (25%).

Bontbekplevier

Alle meldingen van Bontbekplevieren kwamen uit het kustgebied. De belangrijkste broedplaatsen waren gelegen in de Dollard (6 paar), het Lauwersmeer (5 paar), Eemshaven (4 paar) en haven Delfzijl (4 paar). De meeste paren werden gevonden op buitendijkse zandstranden (10 paar, 44%). In de Dollard werden 4 paar aangetroffen in bietenakkers langs de zeedijk.

Zwartkopmeeuw

Op 9, 16, 24 en 31 mei werd op het industrieterrein bij Delfzijl in een kokmeeuwenkolonie een adulte zwartkopmeeuw in broedkleed waargenomen. Deze vogel verdedigde een territorium aan de rand van de kolonie. Ook werd eenmaal met nestmateriaal gesleept. Ongepaarde, territoriale zwartkopmeeuwen in kokmeeuwenkolonies zijn geen onbekend verschijnsel (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982). In Groningen zijn tot nu toe nog geen broedgevallen van zwartkopmeeuwen vastgesteld. Wel zijn de laatste jaren een tweetal waarnemingen van adulte vogels in het broedseizoen gedaan (28 mei 1987 industrieterrein Delfzijl, bij kokmeeuwenkolonie, 500 m verwijderd van de hierboven genoemde kolonie en 1 en 3 mei 1989 vloeivelden Den Andel). Gezien de recente uitbreiding in Nederland als broedvogel, is het aan te bevelen in de toekomst op deze soort te letten.

Kokmeeuw

De broedvogelpopulatie van kokmeeuw bedroeg 16 219-16 239 paar. Verreweg het grootste deel hiervan zat langs de kust (15 518 paar, 96%). De kwelders van de Noordkust herbergden de grootste aantallen (11 519 paar), met als belangrijkste deelgebieden de Julianapolder, Linthorst Homanpolder en Lauwerpolder. Andere belangrijke kolonies waren gevestigd in de Dollard (1691 paar) en op het industrieterrein van Delfzijl (1488 paar). In het binnenland werden totaal 701-721 paar genoteerd, waarvan de helft (354 paar) op de vloeivelden van Ter Apel.

Zilvermeeuw

Van deze soort werden 427 paar geregistreerd. De grootste aantallen werden gevonden in het Lauwersmeer (262 paar) en op het industrieterrein bij Delfzijl (160 paar). Daarbuiten werden broedende zilvermeeuwen waargenomen in de haven van Delfzijl (4 paar) en op de kwelder van de Negenboerenpolder (1 paar).

Evenals in 1988 broedde in 1989 in de haven van Lauwersoog 1 paar op een plankier tussen vier meerpalen bij de aanlegplaats van de veerboot.

Visdief

Totaal werden 668-673 paar visdieven opgespoord. De meeste visdieven broedden langs de kust (569 paar, 85%), met als belangrijke gebieden de Lauwerpolder (115 paar), Linthorst Homanpolder (88 paar), industrieterrein Delfzijl (85 paar), Punt van Reide (85 paar) en het Lauwersmeer (82 paar). In het binnenland werden, verspreid over een tiental plaatsen, 99-104 paar geteld. Relatief veel visdieven werden waargenomen op de vloeivelden van de Suikerunie bij Hoogkerk (26 paar), Foxholstermeer (20 paar) en De Tjamme (20-25 paar). Opmerkelijk was een paartje visdieven in een park bij de Groningse wijk Lewenborg.

Noordse stern

Verspreid in het kustgebied werden 70 paar noordse sterns opgemerkt. Het grootste aantal werd geteld in het Lauwersmeer (35 paar). Overigens werden broedgevallen vastgesteld in de Eemshaven (22 paar), op de kwelders langs de Noordkust (12 paar) en op de Punt van Reide (1 paar).

Discussie

In tabel 3 staat een totaaloverzicht van de resultaten over 1987, 1988 en 1989 (incl. nagekomen gegevens voor 1987 en 1988). Met uitzondering van de stormmeeuw werden in 1989 bij alle soorten minder broedparen geteld. Deze afname is in diverse gevallen grotendeels of geheel te wijten aan de situatie in het Lauwersmeer. Door de steeds verder voortschrijdende vegetatie-successie en de komst van natuurlijke predatoren (Vos), wordt de kwaliteit van het Lauwersmeer voor pioniervogels als kluut, pleviertjes, meeuwen en sterns de laatste jaren duidelijk minder (Nico Beemster, Altenburg et al. 1985). Bij kluut speelt waar-

tabel 3. Totaal aantal broedparen koloniebroedvogels in Groningen in 1987-'89

Soort	1987	1988	1989
Kluut	2475	2426-2436	2077-2087
Kleine plevier	27-29	43-46	32-33
Bontbekplevier	28	26	23
Strandplevier	6-7	5	4
Dwergmeeuw	37	28	4
Kokmeeuw	24 650	17 181	16 219-16 239+
Stormmeeuw	2	2	2-4
Kleine mantelmeeuw	37	35	14
Zilvermeeuw	572	549	427
Visdief	782-796	743	668-673
Noordse stern	125-127	142	70
Zwarte stern	41-42	29	28

schijnlijk ook de geringe neerslag-hoeveelheid in het voorjaar een rol bij de geringere broedvogelaantallen. Enkele broedplaatsen (o.a. op het industrieterrein bij Delfzijl) waren hierdoor opgedroogd. De terugval in het aantal visdieven komt vooral door de opvallende afname van de kolonie op de Punt van Reide (van 154 paar in 1987, 146 paar in 1988 naar 85 paar in 1989). Mogelijk is een deel van deze kolonie verhuisd naar de Duitse zijde van de Eems, waar enkele zeer geschikte opspuit-terreinen liggen.

In tegenstelling tot het kustgebied, nam het aantal kokmeeuwen dat in het binnenland broedt in 1989 nog verder af. In de drie inventarisatiejaren zijn de aantallen hier met 87% verminderd, van ruim 5400 paar in 1987 naar ruim 700 in 1989. In Drente speelt zich een vergelijkbare ontwikkeling af (Van Os 1989). Tekenend is de situatie in natuurgebieden als De Tjamme en het Hondshalstermeer. In 1987 zaten in beide gebieden 4000 paar kokmeeuwen. In 1988 was dit teruggelopen tot 1600 paar en in 1989 zaten er nog 20-40 paar. Verklaringen voor deze snelle afname kunnen zijn: vegetatieontwikkelingen (dit gaat deels op voor het Hondshalstermeer, med. Roelof Blaauw) en de komst van vossen in de kolonie (dit is waarschijnlijk het geval bij De Tjamme, med. Roelof Blaauw). Gezien de situatie in Drente en het

feit dat ook langs de kust niet meer de aantallen van een aantal jaren geleden broeden (zie daarvoor Koffijberg & Van Dijk 1989), moeten er ook andere factoren zijn die zorgen voor een afname van de kokmeeuw.

Overigens heeft zich in 1989, mede in verband met de ontwikkelingen bij De Tjamme en het Hondshalstermeer, in Oost-Groningen een sterke verschuiving voorgedaan van het binnenland (Hondshalstermeer, De Tjamme, 't Waar) naar de kust (industrieterrein Delfzijl, Punt van Reide, Dollard). Hierbij bleven de totalen gelijk: 3202 paar in 1988 en 3222 paar in 1989. De sterke afname in het binnenland werd volledig gecompenseerd door een toename langs de kust, met name in de Dollard (van 192 paar in 1988 naar 1691 paar in 1989). Hierdoor is het gebied vermoedelijk weer wat geschikter geworden voor kokmeeuwen en kluten. Bovendien verklaart dit waarom in 1989 weer een beduidend hoger percentage kluten buitendijks is gaan broeden (in vergelijking met 1987 en 1988).

In 1990 wordt voor de vierde maal een inventarisatie van koloniebroedvogels georganiseerd. Vogelaars die broedgevallen van de bewuste soorten waarnemen, worden verzocht dit aan ons te melden. Aanvullingen op de in dit verslag gepresenteerde cijfers zijn eveneens welkom.

Correcties op het verslag over 1988
(De Grauwe Gors 16 (2): 7-15.

tabel 1 (blz. 30/31).

Kleine plevier:

ind.terrein Delfzijl 3 paar (+1);
toevoegen: ind.terrein Winschoten
1 paar;
totaal kustgebied 16 paar/binnen-
land 27-30 paar/alle gebieden 43-46
paar.

Zilvermeeuw:

Lauwersmeer 411 paar (+1);
totaal kustgebied/alle gebieden 549
paar.

Dank

Alle terreineigenaren worden bedankt
voor de toestemming hun terreinen te
mogen betreden.

Aan de inventarisaties werkten mee:

Eric-Jan Alblas, Mark Bakker (JVWG
Zuidlaren), Martijn Bakker, Nico
Beemster (RWS), Roelof Blaauw (SBB),
Egbert Boekema, Egge Boerma, André
Boven, Klaas van Dijk, Henk Dijk-
stra, Jan Glas, Ab Hummel, Henk Hut
(SBB), Jan van 't Hoff (PPD), Henk
v.d. Jeugd, Alco van Klinken, Emo
Klunder, Henk Koffijberg, Kees Kof-
fijberg, Ben Koks, Klaas Koopman,
Jeroen Niezen, Bart-Jan Prak, Kees
van Scharenburg (PPD), Aart v.d.
Spoel, Richard Ubels, Peter Venema,
Berend Voslamber en Nico de Vries
(SBB).

Meinte Engelmoer verstrekke aanvul-
lende gegevens over de gekleurringde
kluten.

Financiële ondersteuning werd ver-
leend door de Provincie Groningen.

Literatuur

Altenburg, W., N. Beemster, K. van
Dijk, P. Esselink, D. Prop & H. Vis-
ser (1985): Ontwikkeling van de
broedvogelbevolking van het Lauwers-
meer in 1978-83. *Limosa* 58: 149-161.

Dijk, K. van, H. Koffijberg &
K. Koffijberg (1988): Broedvogelin-
ventarisatie van Kluut, plevieren,
meeuwen en sterns in Groningen in
1987. *De Grauwe Gors* 16 (2): 7-15.

Glutz von Blotzheim, U.N. &
K.M. Bauer (1982): *Handbuch der
Vögel Mitteleuropas*, 8/I. Akade-
mische Verlagsgesellschaft, Wiesba-
den.

Hustings, M.F.H., R.G.M. Kwak,
P.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reijnen
(1985): *Vogelinventarisatie. Achter-
gronden, richtlijnen en verslagleg-
ging*. Pudoc, Wageningen/Vogelbe-
scherming, Zeist.

Koffijberg, K. & K. van Dijk (1989):
Broedvogelinventarisatie van Kluut,
plevieren, meeuwen en sterns in
Groningen in 1988. *De Grauwe
Gors* 17 (1): 28-35.

Os, B.L.J. van (1989): De Kokmeeuw
Larus ridibundus als broedvogel in
Drente in 1986. *Drentse Vogels* 2/3:
125-132.

SOVON & CBS (1986): *Handleiding BSP
Bijzondere Soorten Project (broedvo-
gels)*.

(Dit is mededeling 4 van de Werk-
groep Koloniebroedvogels.)

Adres auteurs:

Kees Koffijberg:

Uiteinderweg 2
9905 RG HOLWIERDE
(05960) 2 20 21 (weekend)
(03200) 9 71 23 (doordeweeks,
overdag)

Klaas van Dijk

Vermeerstraat 48
9718 SN GRONINGEN
(050) 18 29 24

